

Elever i møte med ulike livstolkninger

RLE som holdningsskapende fag

Sara Ødegaard Eliassen

Høgskolen i **Hedmark**

Bacheloroppgave – Avdeling LUNA

HØGSKOLEN I HEDMARK

Vår 2013

Norsk sammendrag

Tittel: Elever i møte med ulike livstolkninger; RLE som holdningsskapende fag

Forfatter: Sara Ødegaard Eliassen

År: 2013

Antall sider: 29

Emneord: livstolkning, respekt, holdninger, identitet, sosialisering, dobbeltkvalifisering

Formålsavsnittet for RLE- faget og målene i LK06 legger føringer for at undervisning i faget skal bidra til at barn og unge utvikler respekt for andre livstolkninger. Problemstillingen er utformet med mål om å finne svar på om RLE- undervisning kan ha noen påvirkning på hvorvidt elever viser respekt for andre livstolkninger enn sin egen.

Oppgaven er empirisk og det er gjort kvalitativ forskning. Det empiriske materialet består av 40 elevtekster, skrevet av 20 informanter som går i 10.klasse. Informantene i oppgaven ble presentert for et case der de skulle uttrykke hva de mente om en situasjon hvor ei jente ble kritisert for å bruke Hijab. Deretter hadde elevene undervisning i RLE i fire uker, før de på nytt skulle svare på det samme case. Det ble gjort for å se om undervisningen hadde noen påvirkning på hvordan informantene reflekterte og uttrykte seg som respektfulle elever. Svarene informantene gav viser at 11 av informantene utrykte like stor grad av respekt før undervisning som etter, 4 av informantene utrykte større grad av respekt etter undervisning enn før. 3 av informantene viste manglende respekt både før og etter undervisning, mens 2 av informantene fremstod som mer respektfulle før undervisning, enn etter.

Engelsk sammendrag (abstract)

Title: Pupils encounter with different interpretations of life; Religion, philosophies of life and ethics as a subject to develop attitude

Author: Sara Ødegaard Eliassen

Year: 2013

Number of pages: 29

Subject matter: interpretation of life, respect, attitude, identity, socialization, double qualifying

The objective of RLE, as well as the Knowledge Promotion (2006) emphasizes that the subject shall contribute to developing respect for other religions and interpretations of life. By answering the thesis question, I will hopefully get an answer to if the pupils has increased their respect for other human beings as well as others interpretation of life.

This bachelor thesis is an empirical thesis with qualitative research. The empiric material consists of 40 texts written by 20 pupils in 10th grade. The representatives in this study received a case where they were to express their feelings about a specific situation where a girl was criticized for using Hijab. After being presented this case, the pupils went through a lecture for four weeks before they were giving the same case once more. This was done to see if the lecture had anything to say in developing increased respect for others. The answers showed that 11 of the pupils expressed the same amount of respect both before and after the lecture, 4 of the pupils expressed an increased respect all-over, 3 of the pupils showed a lack of respect both before and after and 2 of the pupils expressed more respect before than after the lecture.

Innholdsfortegnelse

NORSK SAMMENDRAG	2
ENGELSK SAMMENDRAG (ABSTRACT)	3
INNHOLDSFORTEGNELSE	4
FORORD	6
1. INNLEDNING	7
1.1 PROBLEMSTILLING	8
1.2 BEGREPSDEFINISJON	8
1.2.1 <i>Livstolkning</i>	8
1.2.2 <i>Respekt</i>	8
1.2.3 <i>Identitet</i>	9
1.3 DISPOSISJON.....	9
2. TEORI	10
2.1 INTEGRERENDE SOSIALISERING OG DOBBELTKVALIFISERING	10
2.2 SOSIOKULTURELT SYN PÅ KUNNSKAP OG LÆRING	11
2.3 ELEVENES LIVSTOLKNINGER OG IDENTITET.....	11
2.4 RLE SOM HOLDNINGSSKAPENDE FAG.....	12
2.5 UTVIKLING AV MORALSK IDENTITET	12
3. METODE	14
3.1 KVALITATIV OG KVANTITATIV METODE	14
3.2 PRESENTASJON AV METODE	14
3.3 UTVALG AV INFORMANTER	15
3.4 GJENNOMFØRING AV PROSJEKTET	15
3.5 ANALYSEREDSKAP FOR TOLKNING AV ELEVTEKSTER.....	16

3.6	RELIABILITET OG VALIDITET	17
4.	PRESENTASJON AV RESULTATER	19
4.1	UNDERVISNINGSOPPLEGG	19
4.2	ELEVENES SVAR PÅ CASET	19
5.	DRØFTING	21
5.1	UTVIKLING AV HOLDNINGER.....	21
5.2	KATEGORI 1	21
5.3	KATEGORI 2	23
5.4	KATEGORI 3	24
5.5	KATEGORI 4	25
6.	OPPSUMMERING	28
	LITTERATURLISTE	29
	VEDLEGG	31
	VEDLEGG 1: UTDRAG AV ÅRSPLAN I RLE FOR 10.TRINN.....	31
	VEDLEGG 2: CASE	31
	VEDLEGG 3: ELEVENES SVAR	32
	VEDLEGG 4 : KATEGORIER FOR ELEVENES SVAR	37

Forord

Denne bacheloroppgaven har blitt skrevet våren 2013. Arbeidet med oppgaven har vært både lærerikt og spennende, samtidig som skriveprosessen har bydd på både små og store utfordringer underveis.

Høsten 2011 valgte jeg RLE som fag i min lærerutdanning med ønske om å få en faglig tyngde, slik at jeg kunne undervise kommende elever på en god måte. Jeg visste ikke da at faget skulle berøre og engasjere meg så sterkt som det har gjort. Jeg ble veldig interessert i RLE, fordi jeg følte at faget var med på å utvikle meg som menneske og måten jeg tenkte og reflekterte på. Bacheloroppgaven tar utgangspunkt i et tema jeg brenner for, og mener er svært aktuelt og viktig i skolen.

Jeg vil først og fremst takke min kunnskapsrike veileder, Harald Løken. Han uttrykte tidlig i prosessen at han hadde tro på meg og det jeg ville skrive om. Som veileder stilte han meg gode spørsmål, og lot meg finne svarene selv. Det har vært helt avgjørende å ha en veileder som har motivert og støttet meg i arbeidet. Faglig respons, gode råd og konstruktiv kritikk fra min veileder har vært svært lærerikt. Jeg vil også takke min studievenninne, Kristine Ødegård. Det har vært til stor hjelp å ha en medstudent å drøfte utfordringer med. Vi har lest korrektur, motivert og engasjert hverandre.

Hamar, mai 2013.

1. Innledning

Dagens samfunn er i stadig endring og utvikling, og Norge har blitt et flerkulturelt land hvor mennesker på tvers av ulike kulturer lever side om side. Norsk skole skal være en møteplass for det kulturelle mangfoldet av elever med ulik tro og livstolkning. Gjennom RLE- faget skal barna få kunnskaper om både egen og andres religion og livstolkning. De skal gjennom skolegang bli trygge på egen identitet, samtidig som de skal vise toleranse og respekt for andre kulturer og religioner.

I formålsavsnittet for RLE faget står det formulert følgende

Faget skal være en møteplass for elever med ulik bakgrunn, der alle skal bli møtt med respekt. Undervisningen skal stimulere til allsidig dannelse og gi rom for undring og refleksjon. Videre skal faget bidra til evne til dialog mellom mennesker med ulik oppfatning av tros- og livssynsspørsmål (Utdanningsdirektoratet, 2006).

Som det er beskrevet i formålsavsnittet skal faget hjelpe elevene til å utvikle gode holdninger, slik at de blir i stand til å vise respekt for andre. Klasserommet blir i så måte en øvingsarena til det virkelige liv, slik at elevene blir i stand til å respektere medmennesker når de etter endt skolegang skal bli en del av et større samfunn. Elevene må få trening i å ta andres perspektiver, og på denne måten lære å akseptere andres meninger. Lærere som underviser i RLE bør derfor legge opp undervisning som bygger på formidling av kunnskap, dialog, kritisk refleksjon og selvstendig tenkning hos elevene (Utdanningsdirektoratet, 2006).

I denne oppgaven vil jeg undersøke om RLE- undervisning kan ha noen betydning for elevers utvikling av gode holdninger for andre menneskers tro og livsoppfatning. Oppgaven er empirisk og bygger på feltarbeid jeg har gjort på en ungdomsskole i Hedmark. Fra feltarbeidet har jeg samlet inn elevtekster fra elever på 10.trinn. Informantene i oppgaven har gitt meg sine skriftlige refleksjoner i form av tanker og meninger omkring et case de ble presentert for. Oppgavens teoretiske forankring og informantenes tekster danner bakgrunn for valg av problemstilling og retning på oppgaven.

1.1 Problemstilling

Problemstilling er formulert med ønske om å undersøke hvilken betydning RLE-undervisning kan ha for om elevene viser større grad av respekt for andres tros og livstolkning etter undervisning i RLE. For å utarbeide en problemstilling har jeg tatt utgangspunkt i spørsmål om hva og hvem jeg ønsker kunnskap om, når og hvor det skal undersøkes og til slutt formålet med oppgaven. Ved hjelp av disse spørsmålene har jeg utformet følgende problemstilling;

Hvilken betydning kan RLE- undervisning ha for elevenes utvikling av respekt for andres livstolkninger?

1.2 Begrepsdefinisjon

I det følgende vil tre sentrale begreper defineres for å tydeliggjøre hvilken forståelse som legges til grunn i denne oppgaven.

1.2.1 Livstolkning

Forståelsen av begrepet livstolkning i denne oppgaven bygger på Peder Gravem sin forståelse av begrepet. Med bakgrunn i hans forståelse brukes livstolkning om den måten mennesker ordner sine kunnskaper og erfaringer inn i en større helhet, og som man forstår verden ut ifra. Begrepet vil altså i det videre beskrive hvordan mennesker forstår og oppfatter virkeligheten, hvordan denne oppfattelsen brukes til å skape mening i egen tilværelse, og hvordan man ut ifra det også blir i stand til å forstå andres tilværelse (Brøntveit & Duesund, 2010).

1.2.2 Respekt

Forståelsen av respektbegrepet som legges til grunn handler om å ha respekt for mennesket, dets tro, meninger og livsoppfatninger. Denne forståelsen av respektbegrepet betyr likevel ikke at man selv slutter seg til samme livstolkning, men at man respekterer mennesket og den livstolkningen den enkelte har (Eidhamar, 2009).

1.2.3 Identitet

Identitetsbegrepet i denne oppgaven er først og fremst knyttet til identitet på elevers livstolkingsområder. Forståelsen som legges til grunn bygger på Sidsel Lieds forståelse. Identitet på livstolkingsområdet omtales som elevers livssynsmessige og religiøse erfaringer og deres forståelse av seg selv og hvordan de opptrer og oppfattes av andre. Identitetsbegrepet dreier seg også om hvordan individet oppfatter seg selv i dialog med den konteksten det er i, både som en del av et samfunn, og som et særegent individ med kvaliteter som gjør det unikt i kraft av å være nettopp seg selv (Lied, 2004).

1.3 Disposisjon

Kapittel 1 i oppgaven begynner med innledning, oppgavens problemstilling, tre begrepsdefinisjoner og en disposisjon. Etterfulgt av kapittel 2 som består av relevant teori. I kapittel 3 presenteres oppgavens metode, reliabilitet og validitet beskrives, det gjøres rede for utvalg av informanter, gjennomføring av prosjektet og analyseredskapet. Kapittel 4 består av presentasjon av resultater. Først presenteres undervisningsopplegget, deretter elevenes svar på caset. I kapittel 5 drøftes teori fra kapittel 2 opp mot resultater fra kapittel 4. Kapittel 6 består av en oppsummering av oppgaven. Tilslutt i oppgaven er litteraturliste og vedlegg.

2. Teori

I dette kapitlet vil det presenteres relevant teori for å belyse oppgavens problemstilling. I kapittel 2.1 beskrives Thor Ola Engens begreper om integrerende sosialisering og dobbeltkvalifisering. I kapittel 2.2 presenteres sosiokulturelt syn på kunnskap og læring, i kapittel 2.3 presenteres sammenhengen mellom elevenes livstolkning og deres identitet. I kapittel 2.4 redegjøres det for RLE- faget som holdningsskapende fag i skolen. I kapittel 2.5 avsluttes teorikapittelet med å beskrives hvordan barn kan utvikle sin moralske identitet.

2.1 Integrerende sosialisering og dobbeltkvalifisering

Thor Ola Engen bruker begrepet integrerende sosialisering når han gjør rede for møtet mellom majoritet og minoritets elever i skolen. Undervisningen i skolen må ha som mål å drive undervisning med mål om dobbeltkvalifisering. Dobbeltkvalifisering vil si at elevene gjennom undervisning i RLE må få kjennskap til, og sikkerhet i egne verdier, samtidig som de også får forståelse for og respekt for andres verdier og holdninger (Lied, 2012).

Dersom undervisningen i skolen skal lede til dobbeltkvalifisering må den bekrefte elevenes kulturelle tilhørighet, samtidig som den er med på å utvide perspektivene deres. Derfor trenger elevene kunnskap om andre religioner enn bare sin egen. Hvis undervisningen i RLE fører til dobbeltkvalifisering skjer det som betegnes av Engen som forsterkende sosialisering. Det foregår i form av at hjem og skole utfyller hverandre i barnas sosialisingsprosess. Hjemmets verdier stemmer overens med de holdninger og verdier som vektlegges i skolen. At det foregår forsterkende sosialisering mellom hjem og skole alene er ikke nok, det må også foregå en form for resosialisering hos elevene. Det i form av at barna gjennom undervisning får nye kunnskaper som kan bidra til at de utvider perspektiv. Dermed vil elevene, på bakgrunn av sine nye kunnskaper, bli i stand til å tenke og handle annerledes enn tidligere (Lied, 2012).

RLE- undervisningen i skolen bør ha dobbeltkvalifisering som mål, fordi det kan føre til at både majoritets elever og minoritets elever opplever at undervisningen både er identitetsskapende, ved at de blir trygge på seg selv og hvem de er, samtidig som undervisningen også er perspektivutvidende i den forstand at de får nye perspektiver og ny innsikt i møte med andres livstolkninger (Lied, 2012).

2.2 Sosiokulturelt syn på kunnskap og læring

Det sosiokulturelle synet på læring legger til grunn at mennesket er en aktiv deltaker i egen kunnskapsprosess. Det er når mennesket selv er deltagende, at læring foregår. Videre legges det vekt på det sosiale som læringsarena i den forstand at mennesket først lærer i sosiale sammenhenger med andre, før det deretter lærer på det individuelle plan. Sosiokulturelt syn legger videre vekt på at mennesket er grunnleggende sosialt vesen, og at det står i mange ulike relasjoner til andre (Manger, Lillejord, Nordahl, Helland, 2009).

Læring ses på som situert; altså situasjonen eller konteksten noe læres i har stor betydning for det som skal læres. Det er derfor individet og dets samspill med omgivelsene som vektlegges. Språket har også en sentral plass; det er sett på som menneskets viktigste redskap for å kommunisere med andre. Dersom man får høre andres meninger, vil det også bli mulig å sette seg inn i andres måter å tenke og handle på. Dermed kan språklige ytringer være med på å utvide den menneskelige forståelseshorizonten i den forstand at man lettere kan ha forståelse for at andre mener og tenker annerledes enn en selv (Manger et al., 2009).

2.3 Elevenes livstolkninger og identitet

Ifølge Peder Gravem handler livstolkning om hvordan et menneske forstår livet sitt, og hvordan man ut ifra forståelsen knytter erfaringer til meningssammenhenger slik at livet gir mening. Livstolkning og hvordan den kommer til uttrykk hos mennesker relateres både til hva man sier, hva man gjør, hvordan man kler seg og opptrer i ulike sosiale settinger. Både klesdrakter, symboler og handlinger kan være uttrykk for livstolkninger (Brøntveit, 2010).

Sidsel Lied (2004) skriver at erfaring av mening og forståelse av meningen er det som er mest avgjørende når det gjelder livstolkning. Dermed handler det om å forstå virkeligheten, samtidig som man forstår seg selv og sin egen identitet i denne virkeligheten. Selvfølgelig, og forståelse av verden foregår i den kulturen mennesket lever i. I møte med nye erfaringer får man også nye perspektiver. Det kan føre til at egen identitet og livstolkning endrer seg i møte med det nye, og at mennesker utvikler sin forståelse (Lied, 2004).

Dialog blir sett på som et av menneskets viktigste redskap for å kommunisere med seg selv og andre. Dialogen et menneske inngår i kan ifølge Lied både være ekstern og intern. Den eksterne dialogen kan være en samtale mellom mennesker, eller et individs kommunikasjon

med f. eks en tekst. Den kommunikasjonen et individ har med seg selv, er det som betegnes som indre dialog. Dialog ses dermed ikke bare på som språklige ytringer, men også som egenrefleksjon og tenkning omkring seg selv og verden (Lied, 2004).

2.4 RLE som holdningsskapende fag

RLE skal være med på å utvikle elevenes faglige kunnskaper og ferdigheter knyttet til ulike religioner, tro og livstolkning. I tillegg har faget en annen viktig oppgave; det skal være et holdningsskapende fag. Det vil si at eleven skal få trening i å reflektere omkring egne og andres holdninger og verdier. På den måten skal de få hjelp til å utvikle gode holdninger, slik at de blir i stand til å respektere og tolerere andres meninger. Kunnskap er ofte en viktig nøkkel til at holdninger kan utvikles, men kunnskap alene er ikke alltid nok. Som lærer må man derfor arbeide målrettet og systematisk for å hjelpe eleven til å utvikle gode holdninger, slik at de blir både kunnskapsrike og selvstendig tenkende individer (Hodne, 2009).

Ifølge Eidhamar (2009) er det viktig at religionsundervisningen lar elevene få møte både sin egen og andres religion på en slik måte at de kan kjenne seg igjen i det som blir fremstilt. Dermed vil det bli tydelig for barna hvilken livstolkning og tro de selv ønsker å være en del av, og hva som tilhører ”de andres” religion og livstolkning. Barna trenger innsikt og kunnskaper om hva som kjennetegner ”de andre” og hva som betegner det de selv ønsker å være en del av.

I Opplæringslova (1998) § 2-4 står det følgende: “Undervisninga i religion, livssyn og etikk skal bidra til forståing, respekt og evne til dialog mellom menneske med ulik oppfatning av trudoms- og livssynsspørsmål”.

Dersom elever skal kunne forstå og respektere hverandre, må de også ha evnen til å sette seg inn i andres situasjon og være i dialog med både egen og andres livstolkning. På den måten kan de få innsikt i hvordan klassekamerater tenker og tror, og dermed bli i stand til å utvikle gode holdninger til medmennesker (Hodne, 2009).

2.5 Utvikling av moralsk identitet

Harald Løken beskriver hvilken rolle det moralske miljøet har for individet og dets utvikling av egen identitet. Det moralske miljøet former menneskets forestillinger om verden og hvem

de er, sett i lys av det miljøet og den kulturen individet befinner seg i. Hva som er akseptert og ikke akseptert, kommer til uttrykk gjennom det moralske miljøet. Dermed får miljøet en sentral betydning når det enkelte individ skal danne sin moralske identitet, fordi det gir den enkelte redskaper til å tenke, snakke og foreta vurderinger på bakgrunn av hva som forventes og ses på som rett og galt i moralsk forstand (Løken, 2012).

Moralsk identitet er også et begrep Løken beskriver. Knyttet til utvikling av moralsk identitet kan man skille mellom det som beskrives som sterke og svake vurderinger. Dersom man skal forstå et menneske, må man også forstå de verdiene mennesket identifiserer seg med. Et menneske foretar en svak vurdering når det tar avgjørelser om praktiske ting, og hva som egner seg best på daværende tidspunkt. Slike vurderinger gjøres, uten at det krever særlig refleksjon og tunge begrunnelser for å ta beslutninger (Løken, 2012).

De sterke vurderingene er de avgjørelser og vurderinger som angår den menneskelige moral i større grad. Sterke vurderinger er uttrykk for handlinger som forteller noe om hvem man ønsker å fremstå som, i normativ forstand. Når man foretar en sterk vurdering er det et uttrykk for hvilket verdimesig ståsted man har i den gitte situasjonen. Det forteller noe om hvilken identitet man ønsker å fremstå med. Ergo er det de sterke vurderingene som kommer til uttrykk når man tar valg som virkelig betyr noe for en, og som uttrykker verdimesig ståsted. Et viktig utgangspunkt for all etisk tenkning er at man foretar sterke vurderinger, og dermed forholder seg til egne verdier og goder. Personlig identitet og moralske vurderinger henger nøye sammen, fordi man gjennom sterke vurderinger uttrykker hvem man ønsker å være (Løken, 2012).

3. Metode

I dette kapitlet beskrives oppgavens metode. I avsnitt 3.1 vil det redegjøres for forskjellen mellom kvalitativ og kvantitativ metode. I kapittel 3.2 vil valg av metode og begrunnelse for metodevalg presenteres. I kapittel 3.3 vil utvalg av informanter presenteres. I kapittel 3.4 vil det redegjøres for gjennomføringen av prosjektet. I kapittel 3.5 vil analyseredskapet som har blitt benyttet til å tolke elevtekstene presenteres. Oppgavens reliabilitet og validitet blir presentert i kapittel 3.6.

3.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Kvalitativ og kvantitativ metode er to metoder som skiller seg fra hverandre i samfunnsforskningen. En av hovedforskjellene mellom metodene er graden av fleksibilitet. De kvantitative metodene er lite fleksible og krever at man har god kunnskap om hvordan man stiller spørsmål, hvilke spørsmål man velger, og at spørsmålene faktisk måler det man er ute etter. I kvalitativ metode er det stor grad av fleksibilitet, noe som gjør at det blir rom for interaksjon mellom forsker og de eller det som skal studeres. Det brukes ofte åpne spørsmål, som gir rom for tolkning i forskerens møte med informantenes svar (Christoffersen & Johannessen, 2012).

3.2 Presentasjon av metode

For å forsøke å gi svar på oppgavens problemstilling har jeg benyttet kvalitativ metode. Den kvalitative metoden tar utgangspunkt i et empirisk materiale; tekster fra elever på 10.trinn. Tekstene i seg selv gir ikke svar på problemstillingen, derfor må de tolkes. For å gjøre det har jeg benyttet meg at to av redskapene Sidsel Lied har utviklet med mål om å tolke barns tekster og tegninger. Hennes analyseredskap er i utgangspunktet beregnet på å tolke både tekst og tegninger hos yngre elever. Jeg mener likevel at tolkningsredskapene har vært svært relevant å bruke også i analyse av 10.trinns elevenes tekster, fordi redskapene hjelper til å forstå og få innsikt i hva barna vil formidle med det de skriver (Barane, 2012). Målet med oppgaven har ikke vært å beskrive forhold for å generalisere, men heller å vise til eksempler ved enkeltelevers svar og refleksjoner, derfor har kvalitativ metode blitt benyttet.

3.3 Utvalg av informanter

Informantene er 20 elever fra en 10.klasse i Hedmark. Elevene fra informantgruppen har ulike kulturell og livssynsmessig bakgrunn. Elevene som svarte på caset så ut til å ta oppgaven seriøst, og virket tilsynelatende interesserte i det de skrev. Valg av informanter ble gjort på bakgrunn av tanken om at elever i 10.klasse ofte har utviklet en større kompetanse og evne til å uttrykke meninger og holdninger, enn hva elever på lavere klassetrinn har. For å anonymisere informantenes svar, har jeg valgt å bytte ut navnene deres med bokstavkoder.

3.4 Gjennomføring av prosjektet

Oppgaven har som hensikt å undersøke om RLE- undervisning kan ha noen betydning for elevers utvikling av respekt for andre livstolkninger enn sin egen. For å finne svar på det ønsket jeg å foreta forskning ute i klasserommet. Derfor utformet jeg, i samarbeid med min veileder, et case som jeg presenterte for en 10. klasse. I caset var det beskrevet en situasjon hvor ei jente som var muslim og brukte Hijab ble kritisert for bruken av hodeplagget i form av at hun fikk negative kommentarer på profilbildet sitt på Facebook (Vedlegg 2).

I tilknytning til caset gav jeg elevene en refleksjonsoppgave med følgende spørsmål: ” Hva tenker du om det du har lest? Forklar hvorfor du tenker som du gjør”. Det var et bevisst valg at elevene skulle svare på et åpent spørsmål knyttet til caset. Bruk av åpne spørsmål gir rom for at elevene kan uttrykke egne meninger. En annen viktig grunn til at det ble benyttet åpne spørsmål var for å tydeliggjøre at det ikke fantes noe fasitsvar. Fordi elevene fikk spørsmål både om hva de tenkte om situasjonen og hvorfor de tenkte som de gjorde måtte de beskrive sine egne meninger og begrunne dem.

Etter at elevene hadde svart på caset første gang, hadde jeg RLE- undervisning med dem i fire uker. RLE- undervisningen besto av to skoletimer pr uke. Læreplanmålene for perioden var under hovedområdet: Livssyn, filosofi og etikk, og tok sikte på at elevene etter endt undervisning skulle vise respekt for menneskers tros- og livssynsoppfatninger, ritualer, hellige gjenstander og steder. De skulle kunne diskutere aktuelle spørsmål som oppstår i møte mellom religion, kultur og samfunn, samt reflektere over forholdet mellom tro, religion og vitenskap (Vedlegg 1). Læreplanmålene som var utgangspunktet for undervisningen, ble bearbeidet og gjort om til kunnskapsmål, ferdighetsmål og holdningsmål for de ulike undervisningsøktene.

Arbeidsmåter som ble brukt i undervisningen var samarbeid i grupper, klassesamtaler, individuelle oppgaver og deltagelse i muntlige diskusjoner. Det ble lagt vekt på at elevene selv skulle være aktive deltagere i tilegnelse av ny kunnskap. Et annet viktig fokus var at elevene ble bedt om å begrunne synspunktene sine i muntlige dialoger og diskusjoner. Undervisningsopplegget ble gjennomført for å undersøke om elevene gjennom RLE-undervisning kunnen utvikle sin respekt for de som tror og mener annerledes enn dem selv, og om elevenes svar ville være en indikasjon på om de viste større grad av respekt etter undervisning. For å prøve å gi et best mulig svar på det, fikk elevene svare på det samme caset etter fire uker og endt undervisningsperiode.

3.5 Analyseredskap for tolkning av elevtekster

Å benytte seg av tolkningsredskaper vil gjøre tolkningsarbeidet presist og konstruktivt, fordi man har redskaper som gjør det mulig å lete etter konkret informasjon i elevenes tekster. På den måten kan man lete etter momenter som har relevans for oppgaven. Analyseredskapet gjør det også mulig å tolke elevens tekster med utgangspunkt i sosiokulturell teori. Analyseredskapet som blir benyttet er som tidligere beskrevet utviklet av Sidsel Lied. Redskapet er laget med mål om å tolke barns tekster, slik at man kan forstå både elevene og hva de skriver (Barane, 2012).

For å avgrense tolkningsarbeidet har jeg benyttet to av de fire redskapene Lied har utviklet. Det første redskapet som er brukt i denne oppgaven er å lete etter hvilke alternative verdener elevene konstruerer, og hvordan de på den måten evner å leve seg inn i andres situasjon eller ikke. Det andre redskapet går ut på å lete etter forgrunn og bakgrunn i elevenes tekster, for å få tak i hva de vil formidle.

Alternative verdener er nyttig å lete etter for å fange opp elevenes verdier og deres refleksjoner om egne holdninger og livstolkninger. Elever kan være i kontakt med egen livsverden, egen tanke og refleksjonsverden og ”den andres” verden. Det er gjennom refleksjonsverdenen at elevene kan konstruere alternative verdener å få forståelse for den andres livsverden (Barane, 2012). For å finne ut hva elevene vil formidle, og hva som skal tolkes som det sentrale, vil det være nyttig å finne forgrunn og bakgrunn i en tekst, og hvordan det står i relieff i elevenes tekster. Det kan gi mulighet for å tolke hvilke verdier barna uttrykker, og hva de legger vekt på i tekstene sine. Forgrunn er det en tekst handler om. Bakgrunn i en tekst er det som gir perspektiver og belyser forgrunnen. I argumenterende

tekster er forgrunnen elevenes posisjon og utredning, mens bakgrunn er deres argumenter for påstander, forklaringer og begrunnelser (Lied, 2004).

Jeg tolket alle de 40 besvarelsene fra informantene med utgangspunkt i de to analyseredskapene. For å sortere svarene valgte jeg å lage fire ulike kategorier (Vedlegg 4). Kategoriene er laget med hensikt om å gruppere elevenes svar etter hvordan de har svart før og etter undervisning, for å kunne se hvilken betydning RLE- undervisning har hatt på hvordan de uttrykker sin respekt.

3.6 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet beskriver hvor pålitelig den forskningen man har foretatt kan sies å være. Det gjelder hvordan man samler inn data, hvilken måte dataene bearbeides og tolkes på, og hvilke data man benytter seg av (Christoffersen & Johannessen, 2012). I arbeidet med oppgaven har det vært foretatt nøye vurderinger i valg av både metode og analyseverktøy. Valg av hensiktsmessig forskningsmetode kan være med på å styrke oppgavens reliabilitet. Analyseverktøy som gjør det mulig å finne det man leter etter i elevenes tekster kan også være med på å styrke oppgavens reliabilitet.

Validitet er betegnelsen på oppgavens gyldighet. Validitet gir en beskrivelse av om man har klart å måle det man ønsker, og om metoden gir et relevant og dekkende bilde og forståelse av virkeligheten. Det blir viktig å kartlegge om oppgaven gir svar på det den skal (Christoffersen & Johannessen, 2012). Både oppgavens problemstilling, teori og metode er satt sammen og valg ut med mål og ønske om at validiteten skal være høy. Også tolkningsredskapet som er benyttet for å analysere elevenes tekster er valg ut med ønske om å styrke validiteten. Det var et bevisst valg å benytte seg av kvalitativ metode istedenfor kvantitativ, fordi kvalitativ metode gir rom for elevenes egne refleksjoner, og det vil være avgjørende å kunne tolke elevenes egne refleksjoner for å kunne gi svar på oppgavens problemstilling.

For å styrke oppgavens validitet og reliabilitet ble ikke begrepet respekt nevnt eksplisitt og gjort til noe eget undervisningstema de fire ukene. Undervisning ”om respekt” ble gjort til en integrert del av undervisningen, slik at det var naturlig å snakke om temaet. Det kan tenkes at undervisning som alene hadde fokuserte på respektbegrepet ville vært for ”innlysende” for

elevene, i den forstand at det kunne ført til at mange av elevene ville skrevet noe om respekt når de ble presentert for caset etter undervisning.

Det skal nevnes at oppgavens problemstilling er ambisiøs. Hva det vil si at en elev viser liten, middels eller stor grad av respekt kan det være vanskelig å beskrive. Derfor er det viktig å presisere at elevenes svar har blitt tolket ved hjelp av Lieds tolkningsredskaper og at de bygger på mine analyser og tolkninger. Det finnes helt sikkert andre gode metoder som også kunne vært aktuelle for å forsøke å avdekke elever holdninger og grad av respekt. Det tas det høyde for, men det presiseres samtidig at jeg mener elevs skriftlige tekster kan være med å gi et godt bilde av både hvordan informantene ønsker å fremstå, og hvilke verdier og holdninger de ønsker å formidle gjennom tekstene sine.

4. Presentasjon av resultater

I dette kapittelet vil det redegjøres for resultater fra den empiriske forskningen. I kapittel 4.2 vil resultater av undervisningsopplegget presenteres. I kapittel 4.3 vil det redegjøres for resultatene fra elevenes svar på caset.

4.1 Undervisningsopplegg

Undervisningsopplegget i RLE ble gjennomført slik det var planlagt. I form av avisartikler, praktiske oppgaver, klassesamtaler, muntlige og skriftlige refleksjonsoppgaver fikk elevene ulike innfallsvinkler til temaet. Det var mange ulike holdninger som kom til uttrykk hos elevene når det gjaldt hvorvidt de uttrykte respekt og forståelse for andre menneskers tros og livsoppfatning. Jeg brukte mange konkrete eksempler for å vise at hvert enkelt menneske har verdi i seg selv, uavhengig av tro, farge, ressurser og muligheter. Temaet i RLE så ut til å engasjere elevene, og mange av elevene hadde synspunkter om det vi snakket om. Som lærer var det ikke noe mål at elevene skulle mene det samme som meg etter undervisning, jeg ønsket heller at de skulle få trening i å argumentere for egne meninger og lytte til andres.

4.2 Elevenes svar på caset

Som beskrevet tidligere i oppgaven ble elevenes svar sortert i fire kategorier (Vedlegg 4). Den første kategorien består av: ”Informanter som viser manglende respekt både før og etter RLE-undervisning”. I denne kategorien er informant A, R og T. De viser manglende evne til å vise respekt for Siri og hennes situasjon, både før og etter undervisning. Den andre kategorien består av: ”Informanter som viser større grad av respekt etter undervisning, enn før undervisning”. Elev B, C,O og P er plassert i denne gruppa. Det kan se ut til at RLE-undervisningen har hatt betydning for de fire informantene.

Kategori tre er den gruppa som består av flest informanter. Kategorien heter: ” Informanter som viser respekt både før og etter RLE-undervisning”. I denne gruppa er det svar fra informanter som uttrykker like stor grad av respekt både før og etter undervisning. Svarene til informant: D,F, G, H, I,K, L,M, N, Q, S er plassert i denne gruppa. Kategori fire består av informant E og J. Denne kategorien består av: ”Informanter som viser større respekt før

undervisning, enn etter undervisning”. De som er plassert i denne kategorien er elever som uttrykker mindre grad av respekt etter undervisning, enn hva de gjorde før.

5. Drøfting

I dette kapittelet vil teori fra kapittel 2, drøftes i lys av resultatene fra det empiriske materialet fra kapittel 4. Kapittelet vil beskrive informantenes svar som gruppe, og også vise til konkrete eksempler ved å gå mer detaljert inn i enkelte av informantenes svar.

5.1 Utvikling av holdninger

I sosiokulturell læringsteori tillegges språket en sentral betydning, fordi det ses på som menneskets viktigste kommunikasjonsmiddel med andre. Gjennom tekstene eleven skrev fikk de brukt språket til å uttrykke meninger og holdninger knyttet til en bestemt situasjon. Informanter i oppgaven er alle forskjellige individer, og de uttrykker seg dermed også på ulike måter i sine skriftlige tekster. Noen er i dialog med både egen, refleksjons og Siris verden/ ”den andres verden”, mens andre ikke er det. Det er interessant å se hvilke identitet de ulike elevene presenterer seg med.

5.2 Kategori 1

Som det redegjøres for i kapittel 3, ble det utformet fire kategorier for å sortere elevenes svar. Tre av informantene ble plassert i den kategorien som viste manglende evne til å uttrykke respekt både før og etter undervisning. På bakgrunn av det, kan det tyde på at for disse elevene har ikke undervisningen i RLE bidratt på noen måte til å utvikle holdningene deres. Gjennom sine skriftlige refleksjoner viser de manglende evner til å sette seg inn i ”den andres livsverden”, jfr. Redskapene til Lied. De viser også manglende evne til å reflektere over situasjonen Siri er i. For denne gruppa av informanter ser det ut til at undervisningen i RLE ikke har ”nådd frem” slik den var tenkt å gjøre og undervisningsperioden på fire uker har hatt tilsynelatende liten betydning.

En informant som viste manglende respekt både før og etter undervisning er informant A. Første gang eleven svarte på caset skrev informanten: ” Det stemmer, Hijaber hører ikke til i NORGE!!”. Første del i setningen danner forgrunn i elevens tekst og uttrykker tydelig avstand fra Siri og hennes situasjon. At Hijab ikke hører hjemme i Norge danner bakgrunn i elevens tekst og forklarer informantens synspunkt. Elevens manglende respekt kommer

tydelig frem gjennom budskapet i teksten. Informanten viser også liten evne til å konstruere alternative livsverdener, og er isteden opptatt av sin egen livsverden.

Etter endt undervisning ser det ikke ut til at informant A har utviklet seg i noen særlig grad. Eleven svarer følgende på caset andre gang: ”Man må tåle andres meninger, og at det kan stemme. Hvis hun ikke hadde bruk det, kunne det hende at folk hadde sent positive kommentarer”. Forgrunn i elevens tekst er at man må tåle andres meninger og at det kan være mye sant i dem. Deretter setter eleven forgrunnen i relieff ved at vedkommende gir begrunnelse for synspunktet sitt og danner bakgrunn. Eleven begrunner det altså med at dersom Siri ikke hadde brukt hodeplagg, kunne det hende hun hadde fått positive kommentarer. Også i denne ytringen viser informanten manglende evne til å leve seg inn i den andres verden. Den eneste refleksjonen vedkommende ser ut til å gjøre seg er å støtte opp om sitt eget kritiske syn, ved å si at dersom Siri hadde tatt av Hijaben, kunne det hende hun ikke hadde fått slike kommentarer. Elevens ytringer kan tyde på at for informant A hadde ikke RLE- undervisningen noen betydning i hvordan vedkommende uttrykte sin respekt.

Det kan være mange ulike grunner til at de tre informantene viser manglende respekt, og det kan være vanskelig å gi noen bestemt svar på hvorfor. En mulig forklaring kan være at holdningene elevene møter på skolen er i strid med de holdningene barna har møtt hjemme. Dersom holdningene elevene har vokst opp med er i strid med de holdningene som formidles i skolen, kan det føre til konflikter for elevene. For denne gruppen informanter kan det tyde på at det ikke har forgått det som Engen beskriver som forsterkende sosialisering. Verdier og holdninger som formidles i hjemmet, forsterkes ikke i skolen, og motsatt. Hjem og skole formidler ulike ting og det kan bli vanskelig for barna å vite hva de skal forholde seg til.

På den andre siden kan det hende det er langt ”enklere grunner” til at elevene uttrykker seg som de gjør. Kanskje denne gruppen av informanter ikke har fulgt med i RLE -timen, fordi de syntes fagstoffet var kjedelig og uinteressant. Det kan også hende at elevene ikke har trening i å avgi svar på refleksjonsoppgaver hvor de må leve seg inn i andres situasjoner, og at de derfor kan fremstå som lite respektfulle, men kanskje egentlig bare mangler kunnskaper om hvordan de skal uttrykke seg.

5.3 Kategori 2

Fire av informantene viste større grad av respekt etter undervisning, enn hva de gjorde før. Lied (2009) skriver at det er i møte med nye erfaringer at man også får andre perspektiver. På den måten kan man utvikle både sitt eget perspektiv og dermed også få forståelse for andre. Det kan tyde på at fire av informantene har opplevd nettopp det. Gjennom deres møte med Siri og deretter RLE- undervisning i fire uker, ble de trygge på egen identitet og livstolkning, samtidig som de fikk bli kjent med andre livstolkninger.

Det kan se ut til at elevene i denne kategorien er i indre dialog med seg selv, fordi de viser større grad av refleksjon og respekt etter undervisning. Informantene har i de fire ukene de hadde undervisning antageligvis tenkt og reflektert over fagstoffet de har blitt presentert for. Gjennom eksterne dialogen i form av samtale om aktuelle temaer med de andre elevene fikk de også gjennom et sosialt læringsfellesskap se andre perspektiver. Ifølge det sosiokulturelle synet på kunnskap og læring foregår læring først på det sosiale plan, og deretter på det individuelle. Dermed kan det se ut til at for denne gruppen av informanter ble både egenrefleksjon og refleksjon sammen med andre vellykket, fordi det var med på å utvikle måten de uttrykket sin respekt på.

På bakgrunn av informantenes svar kan det peke i retning av at undervisningen hadde stor betydning for dem og hvordan de tenkte og reflekterte. Det kan også tyde på at informantene har foretatt sterke vurderinger når de har svart på caset. Når elevene gjør sterke vurderinger, er det et uttrykk for hvilke verdier de ønsker å formidle i tekstene sine. På den måten presenterer elevene hvilken moralsk identitet de ønsker å fremstå med. Deres moralske identitet ser ut til å være mer utviklet etter undervisningen, enn hva den var før perioden med RLE- undervisning. Det skal likevel nevnes at moralsk identitet er noe som utvikles gjennom hele livet, og at elevene bare er på "vei" med dette arbeidet. Likevel er det tydelig at de har foretatt sterke vurderinger, fordi de ønsker å fremstå som nettopp respektfulle og kunnskapsrike elever.

Informant C skriver følgende første gang eleven blir presentert for caset: "Jeg tenker at det er galt av de andre jentene. Det viser uansett bare at de er feige og bruker internett til å si stygge ting om andre". I denne setningen danner første setning forgrunn i teksten, fordi eleven sier det han/hun mener om saken, deretter begrunner eleven synspunktet sitt med å fortelle hvorfor. Ytringen viser for så vidt at eleven er i stand til å leve seg inn i andres

verden, men den refleksjonsverdenen eleven er i kontakt med her, er sin egen og jentene som la igjen den stygge kommentaren til Siri, ikke Siris livsverden.

Når informant C svarer på caset etter undervisning skriver vedkommende følgende: ”Jeg tenker at læreren burde ta opp dette i klassen med Siri og dem det gjelder. Folk burde ta konsekvensen av dette og respektere andre kulturer. Dessverre synker ikke det de hører inn, og folk viser ikke respekt”. De to første setningene i ytringen danner forgrunn i teksten og forteller hva informantene mener, deretter begrunner eleven hvorfor folk kommenterer stygge ting på Facebook, det er nettopp fordi de ikke klarer å vise respekt. Det er helt tydelig at eleven nå er i kontakt med egen, refleksjon og ”den andres verden”. Informanten foreslår til og med handlingsforslag, og mener at dette også er en sak som læreren burde bry seg om. Informant C uttrykker enda større og tydeligere respekt ovenfor Siri nå, enn første gangen. Eleven skriver til og med at dersom folk gjør slik, burde de ta konsekvensen av det. Dermed evner informantene nå å se ut av sin egen verden, gjennom refleksjonsverdenen og leve seg inn i Siris verden.

5.4 Kategori 3

Elleve av informantene uttrykker tilsynelatende ”lik/samme” grad av respekt før undervisning som de gjør etter undervisning. På den ene siden kan det se ut til at denne gruppa har vært ”upåvirket” av undervisningen de har hatt når det gjelder utvikling av holdninger. Det er kanskje ikke så rart at elevene fremstår som upåvirket av undervisningen, fordi de også presenterte seg som respektfulle elever allerede før undervisningsperioden startet.

Likevel er det godt mulig at undervisningen har hatt noe betydning også for informantene, men at det ikke kommer til uttrykk gjennom svarene deres. Det kan være nettopp fordi de også uttrykte seg som respektfulle elever allerede før undervisningsperioden startet, og at svarene de gav i etterkant ikke skilte seg ut fra de svarene de avga første gang. Det er positivt for klassen som helhet at det er såpass mange av informantene som uttrykker stor grad av respekt også før undervisning. Det tyder på at mange av informantene er reflekterte unge mennesker, med både kunnskap og evne til å vise respekt.

Elev D har blitt plassert i denne kategorien og skrev følgende første gang eleven ble presentert for caset: ”Det er teit at jenta kommenterte noe sånt på Facebook, fordi det er Siri

sitt valg om hun har lyst til å bruke det eller ikke”. Første leddsetning danner forgrunn i ytringen fordi eleven her sier sin mening om saken, deretter kommer bakgrunnen og setter ytringen i relieff i andre leddsetning, hvor informanten forklarer påstanden sin. Eleven fremstår som en respektfull og forståelsesfull elev som gjennom sin refleksjonsverden klarer å leve seg inn i Siri sin situasjon. Også etter undervisningsperioden presenterer eleven seg som respektfull ved å skrive følgende: ”Siri har lov til å gå kledd som hun vil og det må folk respektere”. At Siri må gå kledd som hun vil er elevens mening og danner forgrunn i ytringen, deretter begrunner eleven bakgrunn i teksten ved å si at det må folk akseptere. Eleven reflekterer omkring Siris situasjon og er i kontakt med hennes livsverden.

5.5 Kategori 4

Svarene til informant E og J bød på utfordringer når de skulle tolkes. Det oppsiktsvekkende var at informantene viste større grad av respekt før undervisning, enn hva de gjorde etter. Det kan det være flere grunner til. For den ene informantens del spilte nok konteksten den dagen vedkommende skulle svare på caset etter undervisning en vesentlig rolle. Informanten var i dårlig humør og kunne ikke forstå, selv etter nøye forklaring, hvorfor vedkommende måtte svare på caset også etter endt undervisning. Den andre informanten virket også uinteressert og demotivert for skolearbeid andre gangen caset skulle besvares. Det er ikke sikkert dette er grunnen alene, men det kan være en faktor som kan ha spilt en rolle for informantene.

Informant J skrev følgende første gang: ”Jeg tenker at det de jentene har skrevet var slem. Siri burde ikke bry seg hvis hun har tro på religionen sin”. Her danner første setning forgrunn fordi den beskriver informantens syn på saken. Deretter forklarer eleven at Siri ikke burde bry seg og setningen danner bakgrunnen og setter forgrunnen i ytringen i relieff. Eleven fremstår som respektfull i den forstand at vedkommende tar avstand fra det jentene har gjort mot Siri. og beskriver det som en ”slem” handling. Informanten er i dialog med seg selv og reflekterer omkring situasjonen Siri er i.

Etter endt undervisning skrev eleven:” Det er slem av jenta som har skrevet kommentaren, men jenta skrev det hun mente og ville ikke jage om hva hun synes. Jeg synes at det er helt greit hvis noen kommenterer noe sånt på profilbildet mitt. Da vet jeg at personen er ærlig og at jeg er stygg med hijab i hennes syn”. De to første setningene danner forgrunn i ytringen, deretter danner de to siste setningene i ytringen bakgrunn og setter forgrunnen i relieff. Først

hevder eleven at det var slemt av jenta som skrev kommentaren, men deretter motsier informanten seg selv og hevder at det er helt greit hvis noen hadde kommentert slik på vedkommendes profilbilde. Ytringen viser tydelig elevens manglende evne til å konstruere alternative verdener og å sette seg inn i Siris verden. Eleven gir uttrykk for at han/hun hadde taklet å få slike kommentarer. Det er likevel ikke sikkert dette speiler virkeligheten for denne informanten, dersom vedkommende hadde opplevd å få negativ kritikk.

Oppgavens problemstilling tok sikte på å undersøke hvilken betydning undervisning i RLE kan ha for elevenes utvikling av respekt for andres livstolkninger. Det er interessant å se at elevene svarer så forskjellig. Fordi elevene tilsynelatende har hatt ulikt utbytte av undervisningen er det vanskelig å gi noe entydig svar på oppgavens problemstilling. På bakgrunn av tolkningsarbeidet kan det se ut som om noen elever har hatt stort utbytte, mens andre ikke har hatt det i det hele tatt. Det tyder på at de elevene som undervisningen har hatt noen betydning for reflekterer og viser større respekt for Siri etter undervisning, enn hva de gjorde før. Kunnskap om ulike kulturer og religioner kan ha vært med på å gi enkelte av elevene sikkerhet i egne verdier, samtidig som de også har blitt i stand til å vise respekt for andre.

For andre elever kan det tyde på at undervisningen i RLE ikke har vært det som har vært avgjørende for hvordan de uttrykker sin respekt. Gruppen som har flest informanter er de elevene som uttrykte stor grad av respekt allerede før undervisning. For de elevene kan det tyde på at undervisningen i RLE har hatt liten betydning. For elevene som viste liten grad av respekt begge gangene, og for de som til og med viste mindre grad av respekt etter undervisning, kan heller ikke RLE- undervisningen sies å ha hatt noen betydning for om de uttrykker seg som respektfulle elever i møte med andre livstolkninger enn sin egen. Med bakgrunn i tolkningsresultatene er det belegg for å si at for de fleste informantene har ikke undervisningen hatt noen betydning for hvordan de uttrykker seg som respektfulle elever.

Det er interessant å prøve å finne svar på hvorfor resultatet har blitt som det har. På den andre siden skal det nevnes at det ikke er sikkert at et case er nok til å avdekke elevens holdninger på en grundig nok måte. Det kan derfor hende at elevene hadde svart helt annerledes, dersom de hadde blitt intervjuet i tillegg. Det er også grunn til å nevne at holdninger er noe man utvikler hele livet, og at en periode på fire uker med RLE - undervisning kan være altfor liten tid til å måle om elevenes holdninger har utviklet seg i noen grad eller ikke. En annen måte å utføre prosjektet på kunne vært ved å gi elevene et

case ved starten av skoleåret, og deretter det samme caset ved skoleårets slutt. Dermed kunne man sett om undervisning over et helt skoleår hadde noen betydning. Det kan godt hende at svarene hadde pekt i en annen retning da, og at flere elever ville havnet i kategorien for de som har utviklet holdningene sine.

I etterkant av prosjektets gjennomføring ser jeg også at oppgavens problemstilling kanskje var litt ambisiøs. Det er en stor oppgave å skulle gi svar på om andre mennesker uttrykker respekt, eller mangel på det. Det er også subjektivt hva man ser på som respektfulle holdninger. I og med at såpass mange av informantene ikke uttrykker seg som mer respektfulle før enn etter undervisning, kan det være nærliggende å tenke at man ikke har lyktes med undervisningsopplegget. Det kan godt tenkes at flere av informantene i oppgaven ville svart helt annerledes, dersom undervisningsperioden hadde vart over en lenger periode. Det tas det høyde for, og det understrekes samtidig at elevens svar ikke på noen måte kan brukes til å generalisere noe. Målet med oppgaven har heller ikke vært å trekke store konklusjoner, men å se i hvilken grad undervisning i RLE faktisk har hatt, eller ikke hatt betydning for mine informanter.

På bakgrunn av elevenes svar er det belegg for å hevde at RLE- undervisning kan ha betydning for elever når det gjelder utvikling av respekt, fordi fire av mine informanter faktisk uttrykker seg som mer respektfulle før undervisning enn etter. På den andre siden er det hele elleve informanter som det ser ut til at RLE- undervisningen har hatt liten betydning for. I og med at gruppen av informanter bare er på tjue stykker er det over halvparten som også uttrykker seg som like respektfulle før og etter. Fire av informantene viser manglende respekt både før og etter, mens to faktisk uttrykker mindre respekt etter endt undervisning. For noen elever har undervisningen hatt stor betydning, for andre noe betydning og for enkelte har ikke undervisningen hatt betydning i det hele tatt for hvordan de uttrykker sine holdninger.

6. Oppsummering

I denne bacheloroppgaven har jeg prøvd å gi en innfallsvinkel til hvilken betydning RLE-faget kan ha for elever utvikling av respekt for andre livstolkninger. Svaret er ikke entydig og oppgaven fører ikke frem til noen konklusjon. For noen av informantene hadde undervisningsperioden betydning, for flesteparten av informantgruppen hadde det ikke det. Informantenes svar gir en pekepinn på at det er ambisiøst å skulle etterleve intensjonene i formålsparagrafen og målene i LK06 som beskriver at elever skal utvikle respekt for andre livstolkninger enn sin egen.

RLE- lærere som ønsker å drive god kunnskapsformidling og holdningsskapende arbeid gjennom RLE- faget må åpne opp for kritisk, pluralistisk og ikke forkynnende undervisning. Lærerne må gi elevene rom for å reflektere. Det blir viktig å stille gode spørsmål og lede elevene i riktig retning, samtidig som man lar dem få gå veien selv. Elevene i skolen er fremtiden, og det er på skolen de får tilstrekkelig bagasje til å takle det samfunnet som venter dem.

Bacheloroppgaven er liten i omfang og den kan derfor ikke brukes for å gi noe helhetlig og entydig svar på hvorvidt lærere som driver RLE- undervisning i skolen klarer å imøtekomme målene i formålsparagrafen og i LK06. Utvikling av holdninger er noe som foregår hele livet, både for barn og voksne. I møte med nye mennesker, deres livstolkninger og kulturer utviler man seg og får nye perspektiver. Undervisning i RLE er viktig for å gi elevene både kunnskaper og holdninger som de kan ta med seg videre i livet og bygge sine livstolkninger på.

Litteraturliste

Barane, I.S. (2012) ” Hadde du likt at noen hadde gjort sånn mot deg?”. Anne i møte med et etisk dilemma. I S. Lied & C. Osbeck (Red.), *Religionsdidaktisk arbeid pågår: Religionsdidaktikk i Hamar og Karlstad.*(s.145-164). Vallset: Opplandske bokforlag.

Brøntveit, E & Duesund, K. (2010). *Visjon og valg. Om filosofi, etikk og livssyn.* Bergen: Fagbokforlaget

Christoffersen, L & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningen.* Oslo: Abstrakt forlag.

Eidhamar, L.G. (2009). Formidling av holdninger i religions- og livssynsundervisningen. I H.K. Sødal (Red.). *Religions- og livssynsdidaktikk: en innføring* (s. 80-81). Kristiansand: Høgskoleforlaget.

Hodne, H. (2009). RLE- mål og utfordringer. I H.K. Sødal (Red.). *Religions- og livssynsdidaktikk: en innføring* (s. 80-81). Kristiansand: Høgskoleforlaget.

Lied, S. (2004). *Elever og livstolkningspluralitet i KRL- faget: Mellomtrinns elever i møte med fortellinger fra ulike religioner og livssyn.* (Høgskolen i Hedmark Rapport nr. 11, 2004). Elverum: Høgskolen i Hedmark.

Lied, S. (2012). *Studenter i forskning. Ett svar på utfordringer fra det flerkulturelle og livstolkningsplurale klasserommet.* Vallset: Opplandske bokforlag.

Løken, H. (2012). Det vurderende mennesket og den moralske virkelighet. I S. Lied & C. Osbeck. (Red), *Religionsdidaktisk arbeid pågår. Religionsdidaktikk i Hamar og Karlstad* (s. 132- 141). Opplandske bokforlag: Vallset.

Manger, T., Lillejord, S., Nordahl, T & Helland, T. (2009). *Livet i skolen 1. Grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap.* Bergen: Fagbokforlaget.

Opplæringslova, LOV 1998-08-27-6. § 2-4. (1998) Lokalisert på <http://www.lovdatab.no/all/tl-19980717-061-002.html#2-4>

Utdanningsdirektoratet.(2006) *Læreplan i religion, livssyn og etikk*. Lokalisert på:
<http://www.udir.no/kl06/RLE1-01>

Utdanningsdirektoratet. (2006). *Læreplan i religion, livssyn og etikk. Formål*. Lokalisert på
<http://www.udir.no/kl06/RLE1-01/Hele/Formaal/>

Vedlegg

Vedlegg 1: Utdrag av årsplan i RLE for 10.trinn

Kompetansemål	Delmål/ innhold	Læremidler	Evaluering
<p>Målet for opplæringen er at eleven skal kunne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Reflektere over forholdet mellom religion, livssyn og vitenskap - Vise respekt for menneskers tros- og livssynsoppfatninger, ritualer, hellige gjenstander og steder - Diskutere aktuelle spørsmål som oppstår i møte mellom religion, kultur og samfunn. 	<p>Elevene skal kunne forklare og si noe om:</p> <p>Vitenskaplig forskning, forholdet mellom vitenskap, religion og livssyn, religiøs visdom, religionskritikk, religion og undertrykking.</p>	<p>Horisonter</p> <p>10. Kapittel</p> <p>5.</p>	<p>Kunnskap og refleksjon vist i samtaler, muntlig framlegg, skriftlig prøve.</p>

Vedlegg 2: Case

Ås skole er en stor ungdomsskole som ligger i en by i Norge. I klasse 10A går det 12 gutter og 18 jenter. Noen av elevene er født og oppvokst i Norge. Andre har kommet til landet som flyktninger, eller fordi foreldrene deres har fått jobb i Norge. Elevene i klassen har ulik kulturell og livssynsmessig bakgrunn. Sammen med lærer Marte har de snakket mye om at alle er like verdifulle, uavhengig av hvilken religion de tror på og hva slags kultur de kommer fra.

Ei av jentene i klassen heter Siri. Hun er muslim og bruker Hijab. Siri er stolt av hodeplagget sitt. Hijaben er viktig for henne, fordi den er et uttrykk for hennes tro og kultur. Som de fleste andre elevene i klassen har Siri profil på Facebook. Der har hun mange bilder av både seg selv og vennene sine. En dag oppdager hun at noen har lagt igjen en kommentar på profildet hennes. Siri leser følgende kommentar: ” Så stygg du er med Hijab. Du hadde vært mye penere hvis du hadde sluttet å bruke det rare hodeplagget”. Kommentaren er

skrevet av en av de andre jentene i klassen. Tre elever i klasse 10A har likt kommentaren jenta har skrevet.

Hva tenker du om det du har lest? Forklar hvorfor du tenker som du gjør.

Vedlegg 3: Elevenes svar

Elevenes svar før undervisning	Kode på informantene	Elevenes svar etter undervisning
Det stemmer, Hijaber hører ikke til i NORGE!!	A	Man må tåle andres meninger, og at det kan stemme. Hvis hun ikke hadde bruk det, kunne det hende at folk hadde sent positive kommentarer.
Rasister! Fordi hvite folk er idioter fordi vi tror at vi alltid har rett og er smartest osv.	B	De jentene har ikke respekt for Siris religion.
Jeg tenker at det er galt av de andre jentene. Det viser uansett bare at de er feige og bruker internett til å si stygge ting om andre.	C	Jeg tenker at læreren burde ta opp dette i klassen med Siri og dem det gjelder. Folk burde ta konsekvensen av dette og respektere andre kulturer. Dessverre synker ikke det de hører inn, og folk viser ikke respekt.
Det er teit at jenta kommenterte noe sånt på Facebook, fordi det er Siri sitt valg om hun har lyst til å bruke det eller ikke.	D	Siri har lov til å gå kledd som hun vil og det må folk respektere.
Ja, kanskje hun ser bedre ut, uten Hijab. Men det er Siris eget valg og velge om hun vil bruke Hijab eller ikke. Så det var feil av jenta som skrev, og feil av de som likte	E	De 3 jentene burde ikke skrive sånn. Men jeg synes også alle som flytter til Norge, burde følge Norges "kultur" og vi norsker bruker ikke Hijab. Det er samme hvis folk fra et

kommentaren.		land får lov til å slå sine barn. Så er ikke det lov når dom flytter til Norge.
Jeg tenker at det er rasisme! Jeg synes at hvis en person bruker et hodeplagg som Hijab så skal alle vise respekt siden det er en del av kulturen. Folk skal klare å vise respekt uansett. Jeg tenker også at dette burde bli tatt tak i av læreren Marte.	F	Det er dårlig gjort av jenta som kommenterte og av jentene som likte kommentaren. Det kan jo hende jentene bare ville si at de synes hun burde tenke på å ikke bruke den. Men det er jentas religion og hun burde ikke bry seg om hva de andre sier og fortsette med Hijaben sin.
Att hun ikke burde bry seg fordi hun er stolt av hijaben sin og hun er muslim.	G	Hun burde ikke bry seg fordi Hijab er med i kulturen hennes og hvis hun er stolt av den burde hun ikke bry seg.
At jenta ble mobbet på grunne av hun hadde på seg hijab som profilbilde hennes på facebook. Og fordi hun er muslim så mp hun ha på seg hijab.	H	Jeg tenker at det var mobbing, fordi Siri blir veldig lei seg. Og da kan hun føle seg veldig dårlig. Jeg er muslim og bruker Hijab, og jeg synes at det er mange som spør meg om hvorfor. Jeg bruker det og det er fordi det er kultur ting. Jeg blir noen ganger mobbet på det, men det er bare å gleme det.
Jeg synes synd på Siri. Hijaben er en del av hennes religion. Jentene i klassen burde be hun om unnskyldning og fjerne kommentaren. Veldig teit og umodent gjort.	I	Jeg synes det er galt av de andre jentene i klassen. De burde respektere Siri sin religion. Det er unødvendig av dem å kommentere at de synes hun ser stygg ut med den, det er Siri sitt valg.
Jeg tenker at det de jentene har skrevet var slemt. Siri burde ikke	J	Det er slemt av jenta som har skrevet kommentaren, men jenta skrev det

<p>bry seg hvis hun har tro på religionen sin.</p>		<p>hun mente og ville ikke jage om hva hun synes. Jeg synes at det er helt greit hvis noen kommenterer noe sånt på profilmiddet mitt. Da vet jeg at personen er ærlig og at jeg er stygg med hijab i hennes syn.</p>
<p>Det jeg tenker er at jente som skrev det på Facebook har ikke fult med i timen om at alle er like mye vært uansett hvordan man er. Jeg synes det er unødvendig og gjøre noe slik. Hvorfor jeg mener dette er fordi jeg hater/misliker at mennesker som ikke tenker over hvordan den personen egentlig har. Jeg hater rasisme.</p>	K	<p>Jeg synes dette var en unødvendig kommentar av jenta. Det blir en form for mobbing. Siri er stolt av hennes hijab og jeg ser ikke noe negativt med det. Mennesker må da få lov til å bruke hva man føler seg vel i, uten at andre skal si noe negativt. Jenta i klassa tenkte nok ikke lengre enn til nesen. Noe som er dumt.</p>
<p>Jeg synes det er rasistisk ment, hun har en religion som sier at hun må gå med hijab. Derfor burde hun få lov til å bruke den i fred uten andres kommentarer og meninger.</p>	L	<p>Jeg mener at siden det er religionene til Siri som sier at man skal gå med hijab er det helt fucked up at andre elever skal kommentere dette, da de selv vet at det er religionen til Siri. Douchebags ass.</p>
<p>Jeg mener at det er unødvendig å kommentere sånt på facebook! Det er rett og slett stygt og fordi jeg mener det er fordi jeg har vært borti det det så mange ganger både meg sjøl og andre. Det er bare 2 år siden jeg var utsatt for nesten det samma! Men jeg hadde mange som støtta meg og hu som kommenterte</p>	M	<p>Jeg synes det er stygt gjort. Jeg har nesten vært borti det samme selv. Det er ikke noe koselig å få sånne kommentarer. Så nå når jeg ser sånt så tenker jeg” Herregud, hvor stygge folk kan bli”. Derfor jeg tenker sånt er fordi det er helt bortkasta tid og si sånt. Og det er helt meningsløst.</p>

<p>hadde bare venninna si som støtta hun. Men min mor kontaktet folk her på skola for og ta det opp med de to som var imot meg. Så vi fikk ordna opp det.</p>		
<p>Jeg tror det er ment som spøk. Jeg tror at hun sier det for å vere tøff og ville kødde litt. Men det var rasistisk, så neste gang skriv noe som ikke er rasistisk.</p>	N	<p>Jeg synes at hvis de skal tulle med ting burde de skrive ting som er litt mindre rasistisk.</p>
<p>Jeg tenker at det er en rasistisk handling, og et direkte angrep mot muslimer, fra de fire som skrev og likte kommentaren, fordi å skrive sånne ting kan såre flere enn en person og når de først ”angriper” en, kan andre tro at de også vil mota en sånn melding. Og en sånn enkel kommentar kan lett utvikle seg til noe verre!</p>	O	<p>Jeg tenker at det er slemt og diskriminerende og at denne kommentaren er ganske farlig siden den kan ”treffe” flere enn bare Siri og da kan saken utvikle seg til noe mye verre enn den allerede er.</p>
<p>Jeg mener at det ikke er noen som har noe med hva hver enkelt har på hodet. Men jeg mener det bør være samme regler for folk med Hijab, som det er for andre. For eks: Hvis det ikke er lov til å ha på hodeplagg inne, så skal det jo ikke være egne regler for folk med Hijab.</p>	P	<p>At man ikke skal bry seg så mye om andre. Det er jo stygt gjort. Så jeg mener at folk skal passe mer på seg selv og ikke si sånn mot andre.</p>
<p>Jeg synes det var ganske unødvendig å kommentere det. Skal man bare skrive dritt så kan</p>	Q	<p>For meg er det en selvfølge at man ikke kommenterer sånn på andre bilder. Greit nok at de mener hu</p>

<p>man egentlig drite i å kommentere. Siden Hijab er noe av kulturen hennes, så var det rasistisk og unødvendig.</p>		<p>hadde vært penere uten hijab, men man skriver jo bare ikke sånn på andres bilder. Burde vært en selvfølge for alle synes nå jeg. Det går litt på vanlig folkeskikk, og det viser at de tydeligvis mangler dette og at du ikke er spesielt ”moden”.</p>
<p>Det var jo ikke noe pent gjort mot Siri, det er jo hennes kultur, og hijaben er jo en del av dem. Men samtidig sa jo bare jenta meninga si, og det er heller ikke ulovlig, hun kunne bare sagt det på en litt penere måte.</p>	R	<p>Det kan jo hende det ikke var så frekment, men tenker at det var veldig dårlig gjort siden det er Siri sin kultur og religion, samtidig så må man jo få si meningen sin, selv om den nødvendigvis ikke trenger å postes på Facebook.</p>
<p>Hun jenta tok det på en negativ måte, fordi det var sikkert viktig for henne å ha den hijaben på seg jeg synes det var slemt, men når folk sier det til meg tar jeg det på en positiv måte, jeg tenker ikke negativt. Jeg vet ikke åssen jeg skal forklare på en fin måte.</p>	S	<p>Jeg tenker at det er dumt hodeplagget/ hijaben var sikkert viktig for henne og at det er på grunn av religionen hun har. Grunnen har jeg forklart. Så den kommentaren ”jenta” hadde brukt var sikkert slemt da, det kan hende det påvirker henne liksom.</p>
<p>Jeg tenker at Siri er satt i en vanskelig posisjon fordi må velge mellom da mellom å bli litt penere eller å være stolt over hva man tror på.</p>	T	<p>Sikkert dårlig gjort!</p>

Vedlegg 4 : Kategorier for elevenes svar

Navn på kategorier	Informanter
1. Informanter som viser manglende respekt både før og etter RLE-undervisning	A,R,T
2. Informanter som viser større grad av respekt etter undervisning, enn før undervisning	B,C,O,P
3. Informanter som viser respekt både før og etter RLE-undervisning	D,F,G,H,I,K,L,M,N,Q,S
4. Informanter som viser større respekt før undervisning, enn etter undervisning	E,J

